

Leszek Korporowicz
<http://orcid.org/0000-0002-5890-5991>
Uniwersytet Jagielloński
leszek.korporowicz@uj.edu.pl
DOI: 10.35765/pk.2023.410202.03

Prawa narodów w dobie interakcji kultur. Wstęp do części tematycznej numeru

Już od kilkudziesięciu lat obserwatorzy i analitycy transformacji kulturowych i cywilizacyjnych współczesnego świata coraz częściej przyznają, iż stawiane w ubiegłym stuleciu tezy o stopniowym ujednoceniu nie tylko technicznych, ale i społecznych form życia okazują się nieprawdziwe. Nasilanie zjawisk różnorodności kulturowej okazuje się jedną z logicznych konsekwencji procesów globalizacji z racji narastającej mobilności i obiektywnych zmian w przestrzeni komunikowania. Podobne fiasko spotkało tezę o zaniku, a wręcz uśmiercaniu wspólnot narodowych. Współczesna wojna na Ukrainie stanie się z pewnością przełomem w geopolitycznym, ale także intelektualnym i aksjologicznym myśleniu o warunkach ładu społecznego zagrożonego bezkarnym ludobójstwem i pogwałceniem praw człowieka, praw narodów i praw międzynarodowych na każdym z możliwych poziomów. Problem ten dotyczy zresztą nie tylko narodów, ale również mniejszych wspólnot kulturowych, których prawo do istnienia i rozwoju jest często istotnie kwestionowane niezależnie od oficjalnej frazeologii organizacji politycznych.

Niezależnie od stopniowej rewitalizacji prawa wspólnot do ich kulturowego bezpieczeństwa muszą one nauczyć się funkcjonowania w interakcji i współzależności z innymi wspólnotami, odnajdując ważne i twórcze wartości zarówno w sobie samych, jak i w relacjach z pozostałymi. Zasad tych nie da się jednak ustalić jako normy dla nich zewnętrznej, poza uwewnętrznieniem i wkomponowaniem w obszar autentycznie odczuwanej podmiotowości. Prawdę tę odkrył już w wieku XV jeden z najwybitniejszych myślicieli Uniwersytetu Krakowskiego, Paweł Włodkowiec, opisując ją w rozwijanej przez siebie, starej koncepcji prawa narodów (*ius gentium*). To, co buduje zawartą w niej filozofię człowieka, kultury i społeczeństwa w jej najcenniejszej i najbardziej złożonej postaci, która tak dobitnie przypomina się nam współcześnie, zawiera się w trzech fundamentalnych aksjomatach. To one stwarzają podstawy najbardziej trwałego bezpieczeństwa. Po pierwsze, jest to zdolność odkrycia i poszanowania tak w relacjach wewnętrznych, jak i zewnętrznych, pierwotnej

i nieredukowalnej wartości godności człowieka, w tym także godności narodu i wspólnoty. Po drugie, jest to dbałość o powstrzymanie się od uznania własnych, egoistycznych i partykularnych potrzeb jako atrybutów uniwersalnych podnoszonych do rangi wartości. Po trzecie, jest to norma i praktyka przeciwstawiania się wykluczeniu jakiegokolwiek społeczności, w tym własnej, ze wspólnoty szerzej pojętych wspólnot. Ta wielce niedoceniona, zepchnięta na ubocze w polskiej i międzynarodowej myśli społecznej i humanistycznej koncepcja, dzisiaj tak inspirująca w rozwiązywaniu konfliktów międzynarodowych i międzykulturowych, wyrosła na bazie chrześcijańskiej wizji rzeczywistości ludzkiej oraz zasad jej rozwoju. Otwiera ona drogę do rozumienia, obrony i projektowania ładu wszelkich wspólnot kulturowych.

Przygotowany tom zawiera próbę nakreślenia sformułowanego powyżej spojrzenia, pomimo jego z pewnością aspektowego i fragmentarycznego charakteru, zarówno na przywołane zasady, jak i na konkretne sytuacje, w jakich równie konkretne grupy usiłują artykułować swoje prawa, bronić ich i je wspierać. Postrzegają one swoje działania jako powinność realizowaną pomimo licznych trudności. Wynika ona z przekonania i odczuwania godności kulturowej osób i wspólnot stanowiącej istotny wymiar ich życia. Stopień, z jakim uda się im zachować i zapewnić warunki respektowania tego fundamentalnego atrybutu, stanowić będzie o możliwości obrony także innych wartości ich życia, jak tożsamość, wolność, samostanowienie, a więc określać kształt kondycji kulturowej wielu regionów, a w perspektywie, formację kulturową praktyk i stosunków władzy w różnych częściach świata.

Tom otwiera tekst Leszka Korporowicza, który nakreśla perspektywę odczytywania omawianych zagadnień, przywołując zasadę poszanowania podmiotowości wśród wartości pokojowego współistnienia wspólnot wraz z jej polskimi korzeniami. Artykuł ukazuje również wymiary faktycznego zróżnicowania istniejących w tym względzie postaw. Aby zasady te mogły być respektowane, konieczne są działania wychowawcze, ukierunkowana socjalizacja, dlatego następny tekst autorstwa Wołodymira Yevtukha podnosi problem edukacji wielo- i międzykulturowej widzianej w szerokiej perspektywie porównawczej. Jedną z ważnych wartości, jaka stymulować może rozwój wyobraźni i wrażliwości międzykulturowej, jest opisana przez Paulinę Winiarską „racjonalność transwersalna”. Jak pokazuje Sylwia Jaskuła, rozwijać się ona może zarówno w rzeczywistości realnej, jak i wirtualnej, która nie pozostaje aksjologicznie obojętna. Problem wizualizacji kultur w nowej przestrzeni komunikowania pokazują na przykładzie kultury ukraińskiej Vil Bakirov i Dmitrij Petrenko. Kontynuując szerzej pojętą problematykę podmiotowości kultury ukraińskiej, Andrzej Dudek ukazuje jej uwikłanie w rosyjskie projekty imperialne,

dalekie od pokojowej egzystencji, której dawne, ale aktualnie ważne koncepcje, jakie wypracował w swym dorobku Paweł Włodkowiec, przywołuje Wojciech Świeboda. O znaczeniu idei i wartości jagiellońskich jako trwałego i twórczego dziedzictwa kulturowego w analogicznych warunkach opresji (czyli zaborów), w jakich znalazł się Uniwersytet Krakowski, a później Uniwersytet Jagielloński, pisze Ada Iwanowicz. Fenomeny uobecniania kultury i myśli polskiej poza jej granicami inspirująco opisuje Anna Czajka, odwołując się do przykładu Biblioteki Kultury Polskiej we Włoszech. Podobną aktywność kulturotwórczą Europejskiego Centrum Kultury w Krakowie wpisującą się w horyzont praw kulturowych opisuje Barbara Weźgowska. Trudności w przekładzie tekstów kultury z zachowaniem ich praw do unikatowości ukazuje Magdalena Czech. Prawa te, szczególnie w odniesieniu do małych narodów, na przykładzie współczesnej literatury tajwańskich aborygenów opisał Tobiasz Targosz. W odniesieniu do specyfiki innego rodzaju rzeczywistości społecznej, jaką są konstytucje kantonalne Szwajcarii, problem praw kulturowych podjął Andrzej Porębski, a w przypadku reprezentacji plemiennego dziedzictwa rdzennych mieszkańców Ameryki – Elżbieta Wiącek. O tym, jak ważny jest to problem i jakie czynniki mogą go jeszcze bardziej eskalować, piszą Franciszek Czech i Anna Jankowska, ukazując ponadto siłę, ale i potrzebę ekspresji wartości rdzennych małych wspólnot kulturowych na przykładzie współczesnych Indii.

